

Тема:

**1 – 2 червня
2018 року**
відбулося
засідання РАУ

с. 3

**Відбулася
13-та Щорічна
конференція
лідерів адвокатур**

с. 4

**Представники
НААУ взяли
участь у сесії
ССВЕ**

с. 5

**Узагальнення
практики
ВКДКА**

с. 9

АДВОКАТ ОЛЕКСАНДР КОНИСЬКИЙ – АВТОР ДУХОВНОГО ГІМНУ УКРАЇНИ

133 роки тому вперше прозвучав твір-молитва «Боже великий, єдиний», авторами якого стали адвокат, письменник і перекладач Олександр Кониський та композитор Микола Лисенко. Твір увійшов у репертуар численних українських хорових колективів і відомий як «Молитва за Україну». Особливого символічного значення «Молитва» набула в час творення української державності у 1917 — 1921 рр. Сьогодні твір визнаний духовним гімном України і вшановується на рівні з державним. Повертаємо для адвокатської спільноти із забуття ім'я адвоката та письменника Олександра Кониського — одного з провідних українських громадських діячів, письменника, публіциста, відомого в історії української літератури під псевдонімами О. Верниволя, Ф. Горovenко, О. Перебендя, Полтавець та ін.

Адвокатура завжди об'єднувала кращих і потужніших інтелектуалів доби, які, поряд з професійною діяльністю, добивалися не менших успіхів як літератори, науковці, подвижники політичного, громадського та культурного життя народу.

Прикладом цьому є ім'я українського адвоката, перекладача, письменника, видавця — Олександра Яковича Кониського. Воно мало відоме сучаснику, хоча і в професійній, і в будь-якій іншій сфері його особистість може бути прикладом для наслідування, взірцем побудови власного шляху професійної кар'єри та самореалізації у громадському русі.

Народився Олександр Якович 18 серпня 1836 р. на хуторі Переходівці Борзнянського повіту Чернігівської губернії (нині село у Ніжинському районі Чернігівської області) у родині зубожілого поміщика. Семилітнім хлопчик залишився без батька. Навчався у Ніжинському повітовому училищі та Чернігівській гімназії. Брак коштів та захворювання очей не дозволили юнакові здобути вищу освіту у Ніжинському юридичному лицейі.

Юридичну діяльність О. Кониський розпочав 1854 р. з державної служби колезьким реєстратором спочатку в Прилуках, а потім у Кримінальній палаті у Полтаві. Згодом здав екстерном іспити на кандидата права, а після реформи 1861 р. розпочав адвокатську практику та опублікував у газеті «Московские ведомости» статтю на професійну тему — «Судебные следователи в Полтавской губернии».

У 60-ті рр. XIX століття, ознаменовані суспільним піднесенням, Олександр Кониський став активним громадським діячем, членом полтавської Громади, яка мала культурницьке спрямування. Будучи лібералом-народником, твердо переконаним у силі освіти і українського шкільництва на національних засадах, він брав активну участь у заснуванні недільних шкіл. Як член Петербурзького товариства грамотності О. Кониський у своїх зверненнях до урядових установ обстоював ідею національної школи, потребу початкового навчання рідною мовою, організував поширення популярної літератури. У 1862 р. у себе на квартирі він відкрив народну книгарню і став її громадським бібліотекарем.

З 1861 р. Олександр Якович став постійним кореспондентом першого часопису Громади «Основа», в якому під псевдонімом «Переходовець» публікував свої статті з аналізом стану народної освіти та шкільництва. У 1862 р. у Полтаві він видав підручник для початкової школи «Українські прописи», а наступного року завдяки М. Костомарову побачила світ «Арифметика або щотниця для українських шкіл». Підготовлені О. Кониським підручники з географії, історії, правознавства не були допущені до друку цензурою.

У січні 1863 р. був Олександр Якович був заарештований як представник громадсько-культурного руху «за прагнення поширення малоросійської пропаганди» і висланий до Вологди, а далі — до Тотьми. Однак

не полишив громадських інтересів, підтримував зв'язки з діячами національного руху на Наддніпрянщині та в Галичині. У 1865 р. за спеціальним урядовим дозволом О. Кониський здійснив подорож до Львова та Німеччини для лікування очей. Наступного року він повернувся в Україну і отримав дозвіл оселитися в Катеринославі під гласним поліцейським наглядом та займатися адвокатурою. Шестирічний катеринославський період адвоката Кониського виявився достатньо успішним у професійному плані, забезпечивши йому матеріальний достаток. А про те, що у своїй адвокатській практиці він не зраджував принципам рівності та соціальної справедливості, свідчать численні тогочасні публікації. «Працюючи для себе і для своїх клієнтів як адвокат, Кониський ані на хвилю не забував і про вищий обов'язок — працювати для всього українського народу для його духовного відродження і піддвиження <...> А щонайбільше, яко адвокат, він познайомився з великою силою людей по різних сторонах України, і всюди своїм живим словом старався піднімати віру в живучість рідного народу, в його кращу будучину та будити охоту до праці <...>», — так описав Іван Франко катеринославський період діяльності адвоката у своїй розвідці «Про життя і діяльність Олександра Кониського»¹.

Протягом 1869 — 1873 рр. Олександр Якович опублікував близько 15 статей з питань цивільного процесу у фаховому журналі «Судебный вестник». Сучасний дослідник правових поглядів діяча Олексій Александров, проаналізувавши публікації адвоката, узагальнив, що оцінюючи судову реформу 1864 р., Кониський вважав, що перетворення державних і громадських установ Росії були зумовлені насамперед суспільними потребами. Негативно ставлячись до залишків феодально-кріпацького судочинства, юрист помічав обмеженість і нової реформи. Серед її недоліків називав, насамперед, те, що на практиці не завжди виконувалися демократичні принципи судочинства: верховенство закону, гласності, соціальної справедливості, швидкості, ігнорування мировими суддями звичаєвого права в судових процесах. Адвокат-практик Кониський привертав увагу широкої громадськості і правової думки до розв'язання питань,

пов'язаних із професійним освітнім підбором суддів, із діяльністю інституту присяжних, пропонував шляхи їх розв'язання. Порушені О. Кониським питання були гостро актуальними на той час².

Розквіт громадської, літературної та наукової діяльності О. Кониського припадає на період після 1872 р., коли поліцейський нагляд було знято і він переїхав до Києва, де прожив до кінця життя. Кониський став одним з найактивніших членів київської Старої Громади, був її ідейним натхненником, активно працював у редакції громадської газети «Киевский телеграф», постійно публікувався на шпальтах російської ліберальної преси («Вестник Европы», «Русская мысль»). У 1878 р. Олександр Якович був обраний членом Київської міської думи. Він звертався до міністра освіти щодо скасування Емського указу 1876 р. і відновлення прав української мови. Велику увагу О. Кониський звертав на належне юридичне визначення та чітке законодавче закріплення принципу національної мови в судочинстві. Будь-яке обмеження прав підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, обумовлене незнанням ними мови, якою проводиться судочинство, і незабезпечення цим особам можливості користуватися в кожній стадії процесу рідною мовою, за його переконанням, є суттєвим порушенням кримінального процесу.

Розуміючи труднощі для українського книговидання на Наддніпрянщині через постійні утиски і переслідування, О. Кониський був ініціатором перенесення центру українського руху до Галичини. За його участі та матеріальної допомоги у Львові було відновлено випуск літературно-наукового часопису «Правда», започатковано літературний двотижневик «Зоря».

Олександр Якович був одним із засновників Товариства імені Т. Шевченка у Львові (1873), а пізніше ініціатором його перетворення на Наукове товариство імені Т. Шевченка (1892) за зразком західноєвропейських наукових установ, яке мало стати основою для української Академії наук. На кошти, надані О. Кониським разом з Є. Милорадович, П. Кулішем і Д. Пильчиковим, було куплено друкарню; 10 тис. крб. заповів Кониський Товариству після своєї смерті. Також він подарував заснованій ним же у 1893 р. бібліотеці НТШ усю свою цінну книгозбірню.

¹ Франко І. Я. Додаткові томи до зібрання творів у 50-ти томах. К.: Наукова думка. 2010. Т. 54. С. 321—322.

² Александров О. В. Погляди Олександра Кониського на судову систему Російської імперії: актуальні аспекти. Юридичний вісник. 2010. Вип. 4 (17). С. 34.

Олександр Кониський помер на 64-му році життя. У «Хроніці НТШ» у рубриці «Померли» скромно записано: «Олександр Кониський, письменник і адвокат, ур. 1836 р., вибраний дійсним членом 1/6 1889 р., помер 11/12 1900 р»³. У некрологах, якими зарясніли шпальти українських видань, було подано узагальнюючі нариси життя та оцінки діяльності адвоката, що засвідчили його непересічну роль у середовищі українських інтелектуалів. Після некрологу у першому номері журналу «Киевская старина» авторства Сергія Єфремова, який вважав Олександра Кониського своїм духовним батьком, укладач першого повного видання «Кобзаря» Василь Доманицький умістив бібліографію праць Кониського, написаних українською мовою. Цей покажчик зайняв 20 сторінок.

Як професійний адвокат, О. Кониський написав чимало праць з історії звичаєвого права, теорії і практики судочинства, щодо гострих проблем статусу селянства, політичного устрою європейських держав. Багатолітній досвід правника, глибоке знання життя втілилися у багатогранній літературній творчості, яка заслужила суспільне визнання та високу оцінку українських інтелектуалів. Ось як оцінив його літературну творчість Іван Франко: «Між українськими письменниками, що розпочали свою працю вже по смерті Тараса Шевченка, одно з перших місць займає Олександр Кониський <...> Повних 40 літ працював він на ниві нашого рідного слова, будив сонних і письмом, і словом, боровся з найрізнішими противностями, терпів переслідування від російського уряду і докори від власних земляків, та до самої смерті не перестав дбати про одно велике діло — про просвіту рідного народу і про вменшення на світі здирства, кривди та неволі людської»⁴. Значна частина його літературних творів містить у своїй основі юридичні сюжети, викриває негативні явища в діяльності царської адміністрації і суду, висвітлює діяльність

тогочасної адвокатури: «Суддя Гарбуз», «Грішники», «Антін Калина», «Стельмахи», «Народна педагогія», «Козарський ланок», «Сікутор», «Баба Явдох», «Хвора душа» та ін. Адвокату-письменнику належить цикл оповідань з кримінальної хроніки: «Каторжний», «Тюрма за волю», «Драма в тюрмі», «Чи злочинець, чи ненужний», «Конокрад Іван Дранка». Також відома його казка-пародія на царський суд «Собача правда».

Останні десять років свого життя О. Кониський присвятив переважно науковій діяльності — створенню першої великої біографії Т. Шевченка («Т. Шевченко-Грушівський: хроніка його життя», 1898, 1901) та уточненню хронології творчості Великого Кобзаря. Ця праця, за оцінкою М. Антоновича, зробила Олександра Кониського «фактичним засновником шевченкознавства»⁵. «Хроніка» не втратила свого значення як першоджерело і через сто років з часу, як побачила світ, що засвідчило її перевидання у 1991 р.

Безмежна любов Олександра Яковича до України дійшла до наших днів у створеній ним «Молитві за Україну». Влучні слова Олександра Лотоцького сповна відбивають велич його духу: «Все життя Кониського нероздільно сполучено було з життям України. Я не знав людини, що більше, ніж він, жила життям батьківщини, страждала її горем, була щаслива з її щастя. Можна любити Україну так, як її любив Кониський, — але більш, як він, — любить не можна»⁶.

Титанічна праця адвоката Олександра Кониського протягом усього життя залишається взірцем присвяти своєї професії служінню Вітчизні і народу⁷.

Матеріал підготували Ірина Василик, к. іст. н., доцент, керівник Центру досліджень адвокатури і права при НААУ та Тарас Андрусак, к. ю. н., доцент, доцент Львівського національного університету ім. І. Франка.

³ Хроніка Наукового товариства імені Шевченка у Львові. 1901. Вип. 1. Ч. 5. С. 21 — 28.

⁴ Франко І. Я. Там само. С. 312.

⁵ Антонович М. Олександр Кониський. 125 років Київської української академічної традиції. 1861—1986 : збірник. Укр. вільна акад. наук у США. ред. Марко Антонович. Нью-Йорк, 1993. С. 181.

⁶ Лотоцький О. Сторінки минулого. Ч. I. Варшава. 1932. С. 175 — 176.

⁷ Додатково див. : Александров О. В. Історико-правовий аналіз діяльності та наукової спадщини Олександра Кониського. Ніжин. ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф». 2007. 188 с.; Гирич І. Б. Батько українського самостійництва. Між наукою і політикою. Історіографічні студії про вчених-концептуалістів. Тернопіль. Навчальна книга. Богдан. 2012. С. 53 — 82; Домбровська Л. Просвітницька діяльність Олександра Кониського. Вісник Книжкової палати. 2012. № 8. С. 1 — 5; Кониський О. Оповідання. Повесть. Поетичні твори. К., 1990; Панькова С. М. Заповіти Олександра Кониського. Вісник НТШ. Львів, 2011. С. 26 — 30.